

Üldhariduse välishindamise ülesanded, põhimõtted ja arendamise alused aastani 2020

„Üldhariduse välishindamise ülesanded, põhimõtted ja arendamise alused aastani 2020“ on kinnitatud haridus- ja teadusministri 03.06.2014 käskkirjaga nr 238.

Praeguse välishindamise süsteemi peamised komponendid on õpitulemuste välishindamine (välja arvatud alushariduses) ja riiklik järelevalve, mis jaguneb tinglikult järelevalveks üksikküsimuses ja temaatiliseks järelevalveks. Lisaks viib kooli pidaja (sh riik) läbi teenistuslikku järelevalvet. Osa infot õpilaste, õpetajate ja koolide kohta kogutakse Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS). Välishindamise preventiivne vorm on koolituslubade menetlus. Välishindamissüsteemiga külgneb koolide sisehindamine, mis on suunatud kooli enda tegevuse hindamisele.

„Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ näeb ette hindamispõhimõtete muutumist – õppija ja õppeasutuse kui õppiva organisatsiooni tulemuslikkuse hindamisel liigub rõhuasetus kujundavale hindamisele. Riiklikud õppekavad seavad koolile laia skaala ülesandeid. Arvestades välise hindamise suurt mõju kooli tööle, on väga oluline, et välishindamine arvestaks parimal viisil riiklikus õppekavas koolile pandud ülesandeid ning pakuks eeskju vajalike muutuste siseseviimisel.

Eeltoodut silmas pidades püstitatakse järgmised vajadused süsteemi arendamiseks:

- Toetada koolijuhtide ja õpetajate otsustusõigust. Peamine kooli arengut tagav instrument on koolide sisehindamine (eneseanalüüs).
- Tagada kogukonnale (õpilased, vanemad, pidaja jne) kui peamisele kooli hindajale hea informatsioon vajalike otsuste tegemiseks.
- Lähtuda järelevalve korraldamisel põhimõttest, et järelevalve sekkub üldjuhul probleemide ilmnemisel koolis. Järelevalve arvestab kooli spetsiifikat.
- Arvestada paremini riikliku õppekava üldisi eesmärke, eelkõige üldpädevusi.
- Muuta info kogumine ja tagasiside andmine tõhusamaks, tugineda tsentraalsetele infobaasidele.

Käesolev materjal koosneb kahest osast:

I Koolide hindamine.

II Õpitulemuste välishindamine.

I Koolide hindamine

Koolitusload

Koolitusloa ülesanne on kindlustada alustava kooli töö kooskõla seadusandlusega, sh õppekava vastavus riiklikele õppekavadele, kvalifitseeritud personali olemasolu ning kooli keskkonna vastavus tervise- ja ohutusnõuetele, samuti fikseerida, et kooli looja on teinud piisavalt kooli jätkusuutlikkuse tagamiseks. Arendusvajaduseks on koolide jätkusuutlikkuse, sh finantsressursside parem hindamine ning seadusandluses väikese kooli spetsiifika parem arvestamine.

Tegevusnäitajad – kooli ülevaade

Tegevusnäitajate ülesanne on anda vanematele, kogukonnale ja riigile teavet kooli keskkonna olukorrast ning õppe tulemuslikkusest. Tegevusnäitajate arendamise eesmärgiks on suunata kooli oma tulemuslikkuse hindamisel senisest enam tähelepanu pöörama õppe-kasvatustöö hindamisele, kaasates hindamisprotsessi olulised huvigrupid. Samuti määratleda need näitajad, mille alusel saab kool võrrelda ennast teiste koolidega. Tegevusnäitajad on üheks aluseks „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ eesmärkide saavutamist mõõtvatele näitajatele¹. Senistest tegevusnäitajatest enam tuleb kajastada õppe tulemuslikkust üldpädevuste võtmes. Iga-aastane kooli ülevaade avalikustatakse kooli kodulehel. Teave ülevaatesse saadakse olemasolevate EHISE registrite ja õpilaste, õpetajate ning vanemate küsimustike² põhjal (nn rahuloluküsimustikud), millele lisanduvad koolijuhi ning pidaja kommentaarid näitajate kohta.

Sisehindamine

Sisehindamise ülesanne on tagada õpilaste arengut toetavad tingimused ja kooli järjepidev areng (PGS § 78). Koolil on kohustus viia läbi sisehindamine üks kord arengukava perioodi jooksul. Sisehindamise toetamiseks on välja töötatud õpilaste, õpetajate ja vanemate veebipõhiselt täidetavad küsimustikud. Kooli ülevaade (vt tegevusnäitajad) on sisult kooli sisehindamise aruandest üks (avalik) osa. Arendusena on vajalik abistavate materjalide loomine (nt kooli mikrokliima analüüsivahendid, õpetamise kvaliteedi hindamine ainevaldkondlikult) ja olemasolevate abimaterjalide

---

¹ Sarnaseid näitajaid saab kasutada ka kutsehariduses

² Küsimustike täitmise võimaldamine koolis on vajalik sätestada PGSis

ühtselt kättesaadavaks tegemine. Vastavalt välishindamise tulemustele koordineerida/tellida/suunata koolide meeskondade koolitust.

Koolide nõustamine

Nõustamise ülesandeks on anda koolile ja kooli pidajale tagasisidet ning soovitusi kooli õppe- ja kasvatustöö ning koolijuhtimise tulemuslikkuse osas. Samuti koguda ja levitada koolide head praktikat. Arendusvajaduseks on suurendada nõustamise mahtu³ (ühtlasi vähendades rutiinse järelevalve mahtu), tagades riigi poolt nõustamise vähetulemuslikele koolidele ja võimaldades kooli omavahendite arvel nõustamist teistele koolidele. Vajalik on töötada välja koolinõunike tööformaad, lähtudes seni Eestis olemasolevatest praktikatest ja rakendades juba koolitatud nõunikke.

Riiklik järelevalve

Riiklikku järelevalvet teostava ametiisiku ülesanded on järgmised: 1) kontrollida õppe- ja kasvatustegevust reguleerivatest õigusaktidest tulenevate nõuete täitmist; 2) analüüsida probleeme õppe- ja kasvatustegevust reguleerivate õigusaktide rakendamisel (PGS § 85). Mõjutusvahendid järelevalve tulemusena on: esmalt ettekirjutus ja seejärel sunniraha rakendamine, kui ettekirjutust ei täideta. Äärmuslik ja viimane samm, kui kaks esimest tulemust ei anna, on seadusandlusest tulenevalt koolitusloa äravõtmine. Arendusvajaduseks on tagada tõhusus ja konkreetse kooli spetsiifikaga arvestamine üksikjuhtudel läbiviidavas järelevalves, samas vähendades konkreetse ajendita rutiinset järelevalvet. Töö andmebaasidega (EHISE tegevusnäitajad, sh rahuloluküsitlused, õpitulemuste välishindamine) saab olema järjest olulisem osa järelevalve ettevalmistamisest, mis võimaldab lisaks kaebustele arvestada järelevalve alustamisel ka kooli tegevusnäitajate ebarahuldavat taset ning probleeme arvuliselt seatud nõuete (nt õpilaste ja õpetajate suhtarv) täitmisel.

Koolide ja õpetajate tunnustusmehhanismid

Tunnustamise eesmärkideks on esile tuua innovaatilisi õppija arengut toetavad tegevusi, mis on eeskujuks teistele õppeasutustele ja riiklikult tunnustada haridusvaldkonna

---

³ 2006. a muutus sisehindamine kohustuslikuks. 2000–2011 nõustati REKKi juhtimisel 484 lasteaeda ja 468 üldhariduskooli, alates 2012. a-st on aastane nõustamise maht väike, nt 2012/2013. õa-l 12 asutust

edumeelseid ja tulemusliku tööga silma paistnud inimesi. Jätkub tunnustamine „Eestimaa õpib ja tänab“ kümnes kategoorias (lasteaiatõpetaja, klassitõpetaja, põhikoolitõpetaja, gümnaasiumitõpetaja, kutseõppeasutuse õpetaja, klassijuhataja, õppeasutuse juht, üldhariduse sõber, kutsehariduse sõber ja aasta tegu hariduses). Tunnustamise korralduse kõrval arendatakse välja heade kogemuste jagamise (elektroniline püsiv ülevaade ja periooditi aastaraamatud) formaat. Lisaks „Eestimaa õpib ja tänab“ mehhanismile kasutatakse teisi tunnustussüsteeme, nt väärtusprogrammis.

Riskikoolide toetamine

Lisaks eeltoodule on koolide hindamisega seotud erinevat tüüpi nõustamised, uuringud ja seired, mis vaatlevad olukorda koolides. Hindamissüsteemi muutmise seisukohast on olulisim riskikoolide toetamine. Eesmärgiks on anda nõu ja jagada teiste koolide head praktikat koolidele, kes töötavad keerulises olukorras. Tulenevalt koolide nõustamisest ja tegevusnäitajatest ning koostöös ülikoolidega pakutakse koolitust ja nõustamist neile koolidele, kelle tulemused on nõrgad.

II Õpitulemuste välishindamine

Õpitulemuste välishindamise⁴ (ÕV) eesmärk on anda õpilasele, vanemale, koolile, kooli pidajale ja riigile võimalikult objektiivset ja võrreldavat tagasisidet riiklikes õppekavades sätestatud õpitulemuste saavutatuselt ja õppe tulemuslikkusest koolis ning anda riigile vajalikku informatsiooni hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks (PGS § 34 lg 1).

Praegu hõlmab ÕV tasemetoid I ja II kooliastmes, põhikooli ühtlustatud küsimustega lõpueksameid, gümnaasiumi riigieksameid (alates 2014. a kevadest kolm riigieksamit) ning osalemist rahvusvahelistes uuringutes (viimastel aastatel osaletud PISA 2012, Euroopa keeleoskusuuringus, IEA rahvusvahelises kodanikuhariduse uuringus ICCS 2009).

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikud õppekavad, millest ÕV lähtub, rõhutavad õppimise käsitust, kus õpilane on aktiivne osaleja, kes võtab osa oma õppimise eesmärgistamisest. See seab nõuded ka õpitulemuste välishindamisele – saavutatud õpitulemuste kontrollimise kõrval on oluline iga erineva vajadusega õpilase toetamine. Riiklikud õppekavad seavad koolile laia skaala ülesandeid, sh ülesandeid uute pädevuste

---

⁴ Ei puuduta alusharidust

õpetamiseks. Arvestades välise hindamise suurt mõju kooli tööle, on väga oluline, et välishindamine arvestaks võimalikult hästi riiklikus õppekavas koolile pandud ülesandeid ning oleks eeskujuks vajalike muutuste sisseviimisel.

Õpitudemuste välishindamisele seatud eesmärgi (PGS § 34 lg 1) täitmisel lähtutakse järgmistest seisukohtadest:

- a) **Toetada õpilase arengut, õpetajat ja kooli.** Tagasiside on täpne, mitmekülgne, konteksti arvestav ja kiire, et saadud info alusel oleks võimalik õigeaegselt suunata õppimist ning kooli õppe- ja kasvatustegevust.
- b) **Koguda tõendusmaterjali otsusteks õpilase ja kooli kohta.** Lähtudes seisukohast, et iga õpilane on individuaalsete vajadustega, on õige teha otsuseid õpilase edasiliikumise ja lõpetamise kohta koolis. ÕV tulemused ei ole otseseks aluseks lõpetamise otsusele. ÕV annab tõendusmaterjali kooli töö erinevate aspektide kohta, seda nii koolile ja kooliga seotud kogukonnale, pidajale kui riigile. Lähtutakse põhimõttest, et ÕV tulemused ei ole ainsaks aluseks koolide kohta tehtavatele otsustele. Erinevate koolide olukord, vajadused ja eesmärgid võivad erineda ning teed eesmärkideni jõudmiseks samuti.
- c) **Teha ettepanekuid riigi taseme haridusotsusteks.** ÕV annab tagasisidet õppekava rakendumise jälgimiseks ja õppekava muutmiseks, õpetajakoolituse, õppekirjanduse ning metoodilise arendustöö planeerimiseks, õppe paremaks korraldamiseks.
- d) **Olla eeskujuks õpetusele koolides.** ÕV kasutatavate ülesannete ja tulemustest informeerimise kaudu tõstetakse esile riikliku õppekava olulisi pädevusi, mõjutatakse aineõpetuse metoodikat.

ÕV süsteemi kaasajastamiseks nähakse järgmisi vajadusi:

- Suurendada ÕV saadavat kasu õpilasele, õpetajale ja koolile ning riigile. Senise süsteemi puhul on välja toodud tagasiside vähest liigendatust ning selle pika viivitusega esitamist koolile ja õpilasele. Samuti ei ole olnud piisavalt võimalusi analüüsida õppekava erinevate aspektide rakendumist, mis oleks aluseks hariduspoliitika kujundamisel.
- Tagada õpitudemuste mõõtmise usaldusväärsus ja hindamisvahendi jätkuva värskendamise võimalused. See tähendab, et iga hindamisvahendi loomine hõlmab sarnaseid koostisosi – piloteeritud testid/ülesanded, kirjeldatavate tunnuste iseloomustus ja kohasuse selgitus, mõõtvahendi liigenduse alused ning terviku ja

elementide omadused, kasutamise ja punktisumma arvestamise juhised ning juhised alternatiivsete ülesannete loomiseks.

- Siduda erinevate mõõtmiste tulemused. Eesmärgiks on luua võimalus kvaliteetsemalt hinnata õppimise ja õpetamise tõhusust, võimaldades seostada ühe õpilase ja kooli kohta eri ajahetkedel ja valdkondades saadud tulemusi. Seotud andmed võimaldavad:
  - a. koolil, kooli pidajal ja riigil terviklikumalt analüüsida kooli tööd, sh anda hinnanguid kooli lisandväärtusele, samas võtta arvesse tegureid, mis mõjutavad õppimise tulemuslikkust, kuid ei ole koolide poolt hästi mõjutatavad;
  - b. märgata õpilasi ja õpperühmi/klasse, kelle õpitulemused on ka konteksti arvestamisel tõenäoliselt oodatavast oluliselt kõrgemad või madalamad;
  - c. mõista paremini õppimise tulemuslikkust kujundavaid tegureid.

Eksamiinfosüsteemis (EIS) seotakse sama õpilase testide, eksamite ning koolide poolt EHSesse sisestatud informatsioon, luuakse võimalused eksamiinfosüsteemis õpitulemuste kohta kogutud andmete esitamiseks osana kooli ülevaatest.

- Tõsta infotehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtuga ÕV efektiivsust. Praeguseks on välja töötatud elektrooniline eksamiinfosüsteem. E-lahendused võimaldavad kaasas käia IKT kasutusest õppes tulenevate muutustega, sh võimaldades muuta kvaliteetsed hindamisvahendid ka eksamite väliselt kättesaadavaks kõigis koolides, tõsta õpitulemuste analüüsi taset ning muuta hindamisega seotud protseduurid kiiremaks. E-hindamisvahendite kasutamisel nii kokkuvõtva kui ka kujundavaks hindamiseks vajalike teenuste osutamiseks jätkatakse vajalike internetikeskkondade arendamist, sh EIS funktsionaalsuse laiendamist.

ÕV süsteemi osad

Testid⁵ ja ülesannete kogumikud õppekava eesmärkide hindamiseks

Eesmärgiks on kindlustada põhikooli õpetajatele professionaalselt koostatud kvaliteetsed mõõtvahendid õpilaste õpitulemuste hindamiseks erinevate pädevuste osas ning klasside jaoks. Arendusvajaduseks on luua piisav hulk hindamisvahendeid eeskujuks õpetajale ja toetuseks õppe rõhuasetuste sättimisel. Erinevaid teste ja ülesandeid saab kasutada kujundaval ja kokkuvõtval hindamisel. Oluline on luua hindamisvahendid koos vajalike diagnostiliste võimalustega. Arendustegevuse prioriteetsed suunad on

---

⁵ Testide all nähakse ka seniste tasemetööde edasiarendusi

matemaatikapädevuse kujundav hindamine (nii üldpädevuse kui ainenä); kirjaoskuse, sh funktsionaalse kirjaoskuse (FKO) kujundav hindamine; üldpädevuste, sh õpioskuse, enesemääratlus- ja suhtluspädevuse, ning läbivate teemade, sh ettevõtlikkuspädevuse kujundav hindamine, sotsiaal- ja loodusvaldkonna pädevuste kokkuvõtva hindamise vahendid.

Põhikooli ühtsete ülesannetega lõpueksamid

Põhikooli lõpueksamite eesmärgiks on anda lõpetajale põhikoolis omandatud teadmistest ja oskustest ülevaade. Arendusvajaduseks on kooli rolli tõstmine lõpetamisotsuse tegemisel – kool, kus õpilane on aastate jooksul õppinud, on parim otsustaja lõpetamisotsuse üle. See toob kaasa vajaduse siduda lahti põhikooli lõpueksami tulemus kooli lõpetamisest. Vajaduseks on tagada üle riigi võrreldav info õppe tulemuslikkuse kohta, leida üles abi vajavad koolid ja anda võimalus hinnata lisaväärtust. Selleks sooritab iga õppija kolm ühtsete ülesannetega kohustuslikku eksamit – eesti keele/eesti keel teise keelena ja matemaatika ning võõrkeele eksami. Mõlemad arendused eeldavad muutusi seadusandluses. Õpingute jätkamisel on põhikooli ühtsete ülesannetega lõpueksamite tulemused üheks võimalikuks aluseks õpilase kooli vastuvõtmisel. Arendustegevuse prioriteetsed suunad on matemaatika põhikooli lõpueksami ja riigieksami sisuarendus, võimaldamaks hinnata gümnaasiumi lisandväärtust.

Riigieksamid

Riigieksamite eesmärgiks on anda lõpetajale gümnaasiumis omandatud teadmistest ja oskustest ülevaade. Kõik õpilased sooritavad gümnaasiumi lõpetamiseks riigieksami eesti keeles/eesti keel teise keelena, matemaatikas ja võõrkeeles. Saksa, vene ja prantsuse keeles riigieksameid asendavad rahvusvaheliselt tunnustatud eksamid. Lõpetajate tulemused, mis peegeldavad gümnaasiumi tulemuslikkust (õpilase kohta) kolme erineva õppeaine põhjal aitavad koolil, pidajal ja riigil rakendada õpitulemuslikkust tõstvaid meetmeid ning on sisendiks hariduspoliitiliste otsuste tegemisel. Eksamitulemusi on võimalik kasutada kõrgkooli vastuvõtmisel, mistõttu eksami panus õpilase jaoks on kõrge. Samuti aitab riigi tasandil koguda infot toetust vajavate koolide kohta. Riigieksami tulemused ei ole gümnaasiumi lõpetamise tingimuseks. 2014. aastal rakendus uus riigieksamite mudel. Lähiaastatel ei ole plaanis olulisi muutusi riigieksamite korralduses.

Rahvusvahelised ja siseriiklikud uuringud

Eesmärgiks on koguda informatsiooni riigi tasemel hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks – uuringute tulemusi kasutatakse riiklike õppekavade, õppevara, metoodiliste materjalide ja õpetajakoolituse arendamisel. Siseriiklike uuringutega hõlmatakse kõik olulised õppekava eesmärgivaldkonnad – üldpädevused, ainevaldkonnad, läbivad teemad. Rahvusvahelistes uuringutes osalemise aluseks on nende asjakohasus ja kooskõla elukestva õppe strateegia ning riiklike õppekavadega. Lähiaastatel osaletakse uuringus PISA 2015. Kavandatud on osalemine Euroopa Keeleoskusuuringus (jätku-uuring) ja IEA rahvusvahelises kodanikuhariduse uuringus ICCS 2016. Eesmärgiks on siseriiklike ja rahvusvaheliste uuringutega ning eksamitega katta kümne aasta jooksul kõik olulisemad õppekava eesmärgivaldkonnad. Siseriiklikke uuringuid alustatakse loodusaine õpetuse olukorda (õpikeskkond ja õpitulemused) kaardistava uuringuga, mille käigus luuakse kokkuvõtva hindamise vahendid gümnaasiumi ja põhikooli lõpetajate loodusainete õpitulemuste hindamiseks (toetavad gümnaasiumi lisandväärtuse hindamist).